

Katsauksia

Nimistöntutkijain kongressista Münchenissä 24—28. 8. 1958

Nimistöntutkijain kansainvälisessä kongressissa Salamancassa huhtikuussa 1955 oli päätetty hyväksyä Baijerin Tiedeakatemian ja Münchenin Ludwig-Maximilianin yliopiston kutsu pitää VI nimistökongressi v. 1958 Münchenissä, joka tällöin viettäisi perustamisensa 800-vuotisjuhlaa.

Elokuun 24—28. päivänä olikin koolla kauniin Isar-joen varrella sijaitsevassa Baijerin pääkaupungissa viitisensataa onomastiikan tutkijaa noin 30 maasta. Eniten (n. 160) heitä oli tietenkin isäntämaasta Saksasta, mikä osoittaa sen nimistöntutkimuksen laajuutta ja kansanomaisuutta, mutta runsaasti oli ilmoittautuneita myös pienestä Belgiasta (n. 40), mikä osaksi johtunee siitä, että onomastisten tieteiden kansainvälinen keskus (CISO) toimii tällä hetkellä maan tunnetussa yliopistokaupungissa Leuvenissa (Löwen). Sveitsistä oli ilmoittautuneita 24, Espanjasta 23, Ranskasta 22, Englannista 19, Italiasta ja Alankomaista kummastakin 17 ja Pohjoismaista Ruotsista 15, Tanskasta 11, Norjasta kolme ja Suomesta kaksi. Slaavilaisista maista oli kongressiin ilmoittautunut Puolasta seitsemän tutkijaa, Bulgariasta kolme, Tšekkoslovakiasta kaksi ja Venäjältä yksi, joista osa ei kuitenkaan päässyt tulemaan. Lisäksi oli Romaniasta kahdeksan ilmoittautunutta, Jugosla-

vian elinvoimaisen onomastiikan edustajia oli viisi, Turkista 11 ja sukulaismaastamme Unkarista kuudesta kongressiin lupautuneesta edustajasta kolme (GÉZA BÁRCZI, LAJOS LÖRINCZE ja SÁNDOR MIKESY). Kaukaisimmat vieraat olivat Argentiinasta (kolme tutkijaa), Brasiliasta (kaksi), Kanadasta (kaksi), Yhdysvalloista (yhdeksän), Belgian Kongosta (kolme) ja Israelista (yksi). — Sitä paitsi oli kongressissa virallisesti edustettuina n. 90 eri maiden yliopistoa ja tieteellistä seuraa.

Kongressin suojelijoina olivat liittopresidentti THEODOR HEUSS ja Baijerin ministeripresidentti HANNS SEIDEL, isäntien puheenjohtajana Baijerin opetusministeri prof. THEODOR MAUNZ ja jäsenenä 12 Baijerin sivistys- ja talouselämän tunnettua edustajaa. Kongressin presidentteinä toimivat prof. A. BACH Bonnista ja G. ROHLFS Münchenistä, pääsihteerinä prof. K. PUCHNER Münchenistä. Kongressin järjestelykomitea yhdessä Leuvenin nimistökeskuksen ja Baijerin Tiedeakatemian paikannimikomission kanssa oli tehnyt todella hyvää työtä päivien onnistumiseksi.

*

Kongressin keskuspaikkana oli leveän, viivasuoran Ludwigstrassen varrella sijaitseva Münchenin yli-

opisto lähellä komeaa v. 1843—50 rakennettua riemukaarta Siegestoria. Ilmoittautumispäivän iltana oli hotelli Regina-Palastin juhlahuoneessa kongressilaisten tutustumistilaisuus, jossa tapasin monia Upsalan ja Salamancan päivillä mukana olleita kollegoita. Seuraavana aamuna olivat kongressin viralliset avajaiset, joissa tervehdyksensä esittivät valtiovallan edustajan lisäksi yliopiston rehtori EUGEN WIBERG, kongressin molemmat presidentit sekä CISON pääsihteeri belgialainen prof. H. J. VAN DE WIJER. Avajaisiin liittyi välittömästi kaksi esitelmää: G. ROHLFSIN aiheesta *Europäische Flussnamen und ihre historischen Probleme* ja Erlangenin yliopiston professorin E. SCHWARZIN mielenkiintoinen esitys *Deutschslavische Namenbeziehungen von der Ostsee bis zur Adria*. Iltapäivän ohjelmistoon kuului mm. upsalalaisen J. SAHLGRENIN esitelmä *Alle schwedische Flussnamen*, jonka olin kuullut jo edellisenä keväänä hänen käydessään Helsingissä.

Työskentelyn ja kuuntelemisen helpottamiseksi pidettiin esitelmät kymmenessä sektiossa, jaostossa: 1) Yleinen nimistöntutkimus (metodiikka ja systematiikka), 2) Vesistönimet, 3) Germaaninen nimistöntutkimus, 4) Saksalainen nimistöntutkimus, 5) Germaanis-romaaniset kosketukset, 6) Romaaninen nimistöntutkimus, 7) Slaavilainen nimistöntutkimus, 8) Indogermaaninen ja esi-indogermaaninen nimistöntutkimus, 8 a) Kreikkalainen nimistöntutkimus, 9) Ei-indogermaaninen nimistöntutkimus, johon luettiin mm. suomalainen ja turkilainen onomastiikka, ja 10) Maantieteellisten nimien kansainvälinen standardoiminen. VI kongressissa pidettiin kaikkiaan n. 150 esitelmää, ja niiden pääteemoiksi oli valittu nimenomaan vesistönimet, substraattinimet, hen-

kilönnimet ja nimistöntutkimus aputieteenä.

Suomalaisista esitelmöitsijöistä LAURI KETTUNEN IX jaostossa, jonka presidenttinä hän toimi yhteen otteeseen, käsitteli aihetta *Über ältere finnische und estnische Personennamen im Lichte der Ortsnamen*, jossa hän esitteli henkilönnimistä syntyneitä Suomen -nen ja Viron -ste johtimisia paikan-nimiä (suom. *Nousiainen, Mietoinen, Huittinen* pro Nousiaisten pitäjä jne. sekä vir. *Halliste, Heinaste, Sangaste*, jotka ovat pl. genetiivejä) sekä -la suffiksillisia nimiä (*Hütola, Urjala* ym.), joihin sisältyvät vanhat henkilönnimet *Hüto, Urja (Urdia)* ym. Oma esitelmäni *Niederdeutsches Material in der finnischen Nomenklatur* kuului germaaniseen jaostoon, ja jouduin pitämään sen tieteellisen ekskursion aikana Augsburgissa kaupungin konservatorion kauniissa musiikkisalissa yhdessä kieliläisen H. Kuhnin, Gentihinistä kotoisin olevan M. Bathen ja bonnilaisen H. Dittmaierin kanssa. Esitelmässäni koetin erityisesti tähdentää, miten alasaksalaisen nimistömmeryhmittämisen (syntymäpaikkaa ja -yhteisöä ilmaisevat nimet, saks. *die Herkunftsnamen*, ammattinimet, saks. etunimet, joissa on sekä alkugermaanista että kristillistä ainesta, adjektiiviset nimet, appellatiiviset nimet, siirrynnäiset ym.) helpottaa uusien löydösten tekemistä sekä niiden identifioimista. Teema tuntui varmaan mielenkiintoiselta, koskapa se aiottiin referoida Bremenin radiossa. — BATHEN esitelmässä *Übertragung oder Neubildung von Ortsnamen* oli paljon suomalaisellekin kuulijalle varteenotettavaa metodiikkaa, kun taas DITTMAYERIN teema *Über »Benden» und »Seiters», zwei rheinisch-niederländische Flurnamengruppen* ja

KUHNIN *Die vorgemanischen Ortsnamen Nordwestdeutschlands* sisälsivät meille vieraita nimikysymyksiä.

Paljon antoivat ainakin minulle herätteitä etnografisesti mielenkiintoiset hollantilaisten A. FOCKEMAN (*Spuren menschlicher Arbeit in den Gewässernamen*) ja J. HUISMANIN (*Unerforschte Gebiete der Namenkunde*) esitelmät; jälkimäinen käsitteli varsinaisten henkilön- ja paikannimien ulkopuolelle jääviä nimiryhmiä (kasvien, eläinten ym. nimityksiä) ja niiden asemaa onomastisessa tutkimuksessa, samoin marburgilaisen P. VON POLENZIN esitys *Raumnamen und Personengruppennamen im frühmittelalterlichen Deutschland*, jossa esiteltiin uutta nimistöterminologiaa, mistä on varmaan apua myös suomenkielisen nimistösananaston kehittämisessä. Samoista syistä tutustuin belgialaisen K. ROELANDTSIN esitelmään *Die Namenkunde als Schlüssel zur psychologischen Erforschung der Sprachentwicklung* sekä omille tutkimuksilleni antoisaan müncheniläisen H. ROSENFELDIN teemaan *Völkernamen in Ortsnamen und Personennamen und ihre geschichtliche Auswertung* ja Soestista kotoisin olevan O. TIMMERMANNIN aiheeseen *Die praktische Bedeutung der Namenforschung für die Siedlungsgeographie*. Kongressin mielenkiintoisimpia esitelmiä oli — niin yleensä arveltiin — bonnilaisen, meilläkin kieliteorioistaan tunnetun¹ LEO WEISGERBERIN *Die sprachliche Schichtung der frührheinischen Personennamen*, jossa hän tyypitteli, ryhmitteli, ajoitteli ja etymologioi keräämäänsä n. 10 000 latinalaista nimeä sisältävää kokoelmaansa². Kiintoisa oli mielestäni myös berliniläisen M. VAS-

MERIN *Die russische Kolonisation im Spiegel der Ortsnamen*. Esitelmien joukossa oli monia varsin korkeatasoisia, mutta suomalaiselle kuulijalle — aiheidensa takia — ne eivät olleet niin antoisia kuin esim. edellisen, Salamancan kongressin sato.³

*

Kongressin viralliseenkin ohjelmaan kuului vakavan työskentelyn ohessa myös kevyempää ajanvietettä. Ensimmäisen esitelmäpäivän iltana oli yhteinen autoretki Münchenistä pohjoiseen *Schleissheimin*, johon kuuluivat mm. vaaliruhtinas Maksimilian I:n rakennuttama Das Alte Schloss (1616) sekä Maks Emanuelin aikainen Das Neue Schloss (1701) komeine barokkityylisine puistoineen. Siellä Uuden linnan galleriasaleissa oli Baijerin hallituksen vastaanotto kongressilaisille. Neljännen päivän istunnot pidettiin vanhassa Augsburgissa, jossa ensin teimme autokierroksen kaupungin vanhassa osassa, ns. piispankaupungissa, ohi keskiaikaisen Jakobertorin, Perlachin tornin ja raatihuoneen, jolloin saimme kuulla selostuksen tästä keisari Augustuksen aikaisen roomalaisen sotilassiirtolan *Augusta Vindelicorumin* paikalle kohonneesta kaupungista. Meillä oli kierroksen aikana myös tilaisuus poiketa ns. *Fuggerei* -kaupunginosaan, jonka olivat köyhtyneitä porvareita varten v. 1519 perustaneet rikkaan Fuggerin kauppahuoneen jäsenet. Tässä Fugger-Hausissa, mihin kuuluu 53 taloa (106 asuntoa) ja oma kirkko, jossa poikkesimme, asuu nykyisin etupäässä köyhiä työkyvyttömiä vanhuksia.

¹ Esim. *Muttersprache und Geistesbildung* (Göttingen 1929), *Das Tor der Muttersprache* (Düsseldorf 1951), *Vom Weltbild der deutschen Sprache* (Düsseldorf 1953—54, kaksi osaa).

² Vrt. myös hänen latinalaiseen nimikokoelmaansa pohjautuvaa tutkielmaa *Erläuterungen zur Karte der römischzeitlich bezeugten rheinischen Namen* (*Rheinische Vierteljahrsblätter*, Heft 1/2, 1958 s. 1—49).

³ Kaikki kongressissa pidetyt esitelmät julkaistaan myöhemmin kongressin pöytäkirjoissa.

Kiertoajelun jälkeen oli hotelli »Drei Mohrenin» tehallissa kaupungin vastaanotto, jossa puhui mm. pormestari toht. WEGELE, ja sen jälkeen olivat eri jaostojen esitelmätilaisuudet. Ennen kaupungista lähtöä oli asianharrastajille järjestetty tehallissa tilaisuus kuunnella N. LIEBIN esitelmää *Augsburger Kunst und Kultur* sekä E. NÜBLINGIN esitelmää *Namenprobleme der Augsburger Landschaft*.

Kongressin osanottajilla oli vapaa pääsy myös Münchenin museoihin ja taidegallerioihin, ja näin jouduin käymään vanhan taiteen näyttelyssä ns. Vanhassa pinakoteekissa, *Deutsches Museum*issa, kansallismuseossa *Haus der Kunst*, ja Lauri Kettusen kanssa käväisin mm. entiseen hallituspalatsiin *Residenziin* järjestettyä loisteliasta rokokoo -näyttelyä katsomassa. Kävelyretkillä kuumina päivinä saattoi pistäytyä istumaan avaran, vilpoisan *Englischer Gartenin* penkeille tai poiketa hämyisiin, viileihin katolisiin kirkkoihin, esim. *Frauenkirchen*, jonka molemmat sipulinmuotoiset tornit kohoavat 99 metrin korkeuteen ja jota pidetään koko kaupungin symbolina, tai myöhäisbarokkia edustavaan *Theatinerkirchen* ja pieneen fantastiseen rokokooluomukseen *Nepomukkirchen*. Iltaisin oli baijerilainen vilkas elämä tavoitettavissa sen lukuisissa »kellareissa», joissa »Münchener Wurst» ja »Münchener Bier» tekivät kauppansa kongressilaisillekin. Suosituimpia olivat *Feldherrenhallin* uumenissa sijaitseva kellari (halli on rakennettu v. 1841—44 Firenze Loggia dei Lanzin esikuvan mukaan) sekä kansanomainen *Hofbräuhaus Am Platzl*

-aukion varrella. Erääksi illaksi kongressin johto oli kutsunut meidät CISON jäsenet illallisille Uuden raatihuoneen kellariin, ja lopettajaisilta vietettiin kaupungin tunnetun juhla- ja näyttelypaikan, avaran *Theresienwiesen* lähistössä kohoavan *Theresienhöhen* suurimmassa »kellarissa», *Hackerkellerin* juhlasalissa, jossa saimme tutustua oikeaan »baijerilaiseen iltaan» soittoineen, lauluineen (jodlaamisineen) ja tansseineen. Monilla retkillämme oli oivana oppaanamme Turun yliopistossa aikoinaan toiminut HANS FROMM, Münchenin yliopiston dosentti, joka toimi kokouksissa kolmannen jaoston sihteerinä. — En malta olla myöskään mainitsematta niistä elämyksistä, joita minussa herätti asuminen katolisten teologian ylioppilaiden seminaarin yhteyteen perustetussa asuntolassa, yliopistoa vastapäätä sijaitsevassa *Georgianum*issa, jossa saattoi tutustua heidän elämäänsä.

*

Siivilöin lopuksi muistojen sokke-loista nimistöntutkijain VI kongressista ja siihen liittyneestä ympäristöstä saamani voimakkaimmat vaikutelmat. Niitä olivat WEISGERBERIN suggeroiva esitys Augsburgissa, ALBRECHT DÜRERIN mestarillinen maalaus *Neljä apostolia* Vanhassa Pinakoteekissa, mahtava näkymä *Frauenkirchen* tornista yli miljoonakaupungin alpeille asti, sunnuntainen värikäs kukkaskulkue kaupungin kaduilla ja tarttuva elämänilo, tuo aitobaijerilainen »Gemütlichkeit» vanhassa *Hofbräuhaus*issa.

VILJO NISSLÄ